

Subculturele bewegingen van de laatste decennia worden doorgaans te sterk gemarginaliseerd, zo stelt Marjan Slob in dit essay. Vanuit een persoonlijke fascinatie probeert zij grip te krijgen op de drijfveren van de punkbeweging; via het werk van 'punkschrijfster' Kathy Acker stelt zij daarbij de problematische relatie tussen punk en feminisme aan de kaak.

Een oefening in gevoel- loosheid

Marjan
Slob

Een generatie bestaat pas zodra erover gereflecteerd wordt. De groep jongeren die het duidelijkst een rol speelt in het populaire idee van onze recente geschiedenis is natuurlijk de generatie van de jaren zestig, het handjevol ridders van het Maagdenhuis waar ik -als twintiger- al sinds mijn denkend bestaan mee wordt lastiggevallen. Deze 'ultieme generatie' heeft zich inmiddels behaaglijk genesteld in mediakringen en dat heeft tot gevolg dat zij zichzelf steeds naar voren schuift zodra er een voorbeeld gegeven moet worden van jongeren in verzet. Hierdoor krijgen hun jeugdbelevissen bijna mythische proporties.

Zo is het volgende beeld ontstaan: de jongeren in de jaren zestig raakten de slagaders van de maatschappij zoals geen enkele subcultuur dat na hen heeft gedaan, zelfs de kraakbeweging niet. De communis opinio heeft een bepaald perspectief op de nieuwere bewegingen gekozen: die zouden gevormd worden door jongeren wiens bezorgdheid eerder hun eigen welbeha-

gen dan het lot van de wereld betreft. Op deze manier is bijvoorbeeld de studentendemonstratie van een paar jaar geleden gemarginaliseerd, hoewel haar omvang vele malen groter was dan wat ooit op dit gebied in de jaren zestig gebeurde. Er wordt een beeld gecreëerd van een groep niet-geëngageerde jongeren, de naam 'generatie' nauwelijks waardig.

Nu stelt geen enkele 'nieuwe' generatie het behalen van een wit voetje bij de arrivés van de vorige als hoogste doel. Toch is er iets kwalijks aan het gebrek aan serieuze reflectie op de jeugdbewegingen van de zeventiger en tachtiger jaren. De bewegingen passen weliswaar niet in de mal van het voormalig verzet -natuurlijk niet- maar dat wil niet zeggen dat er geen sprake was van opstand. De bestaande ideeën over de jongerencultuur van de laatste decennia produceren een vlakker en schraller beeld dan nodig is. Dat is erg, omdat zienswijzen niet waar hoeven te zijn om zich waar te maken.

In het volgende zal ik de houding van de punkers, als een van die recente jeugdbewegingen, in een ander daglicht proberen te stellen in de hoop het gevestigde beeld van de nieuwste jongerenculturen wat los te wrikken. Dit dient een verborgen doel: zodra er een nieuwe blik op het nabije verleden mogelijk wordt, kunnen er andere lessen uit getrokken worden; lessen die, naar ik meen, voor de feministen van mijn generatie van waarde zijn.

HIGH SCHOOL

Helaas was ikzelf net te jong en te schijterig en te ver weg van-waar-het-gebeurde om echt punk te zijn. Maar samen met een paar pubers in mijn klas had ik het idee dat ik punk beter aanvoelde dan de rest van die saaie mensen op school. Als de omstandigheden anders, beter, waren geweest, dan had ik de boot niet gemist. Dan was ik ook punk geweest.

We hadden vijf minuten om van klaslokaal te wisselen. In die paar vrije minuten gebeurde er altijd van alles, want daarvoor en daarna kwamen er 50 gecontroleerde minuten. Op een dag dromden wij, de door onszelf uitverkorenen, samen rond de achterste schoolbank, want iemand had een punkblaadje uit Amerika gescoord met daarin iets heel bijzonders. Het betrof een fotoserie, een soort beeldverhaal in close-ups, waarin iemand met een scheermesje de nagel van zijn linkerpink uitsneed. Ik weet niet meer hoe we hier op reageerden; vermoedelijk lachten we wat schaapachtig. Niemand van ons vond het werkelijk leuk, maar het was ondenkbaar dat te laten merken.

Wat de zelfverminker bedoelde heb ik toen niet gesnapt. Wel was me duidelijk dat die zelfverminking een vitaal onderdeel van de punk is dat ik, wilde ik werkelijk punk zijn, moest accepteren. Punk is voor mij altijd van een vreemdsoortige vertrouwdheid, of een vertrouwde vreemdsoortigheid gebleven. Niet dat ik in die tijd nu zo doende was de punk intellectueel te verwerken. Punk was voor mij en voor velen vooral muziek, het geluid van niet speciaal ervaren muzikanten die platen maakten met 'hele snelle' muziek erop waar ik al mijn zakgeld aan uitgaf (en die bij terugbeluistering het tempo van de *House* meestal niet bij blijken te kunnen benen). De punk kende echter wel degelijk een meer 'cerebrale' kant: songteksten waren belangrijk en er waren zelfs punkschrijvers. Hun boeken ben ik pas veel later gaan lezen, toen ze als het nieuwste van het nieuwste werden binnengehaald - en de punk zichzelf inmiddels dood had verklaard.

Eén van die schrijvers is Kathy Acker. Misschien heeft er een tekst van haar in dat bewuste Amerikaanse punkblaadje-met-de-nagel gestaan, want ze publiceerde toen uitsluitend in

dergelijke periodieken. Inmiddels is haar werk allang uitgebracht door een grote uitgeverij en zelfs (gedeeltelijk) in het Nederlands vertaald.

Het werk van Acker vind ik niet zozeer goed, alswel belangrijk. Het vervoert me niet en het kost me vaak zelfs moeite me op haar teksten te concentreren. Op elk moment zou ik kunnen ophouden met lezen. Toch intrigeert het, vanwege het doorbreken van allerlei conventies op het gebied van lay-out, typografie en misschien ook moraal. Maar het grootste belang heeft haar werk als tijdsdocument, als statement van een generatie.

Het is makkelijker praten over woorden dan over muziek. Reden voor mij mijn licht op te steken bij het werk van Acker en me te buigen over de avonturen van Janey, het centrale karakter van *Blood and Guts in High-School*. Misschien ligt daar een sleutel tot begrip van het punkklimaat.

TYPISCH PUNK

Het eerste dat misschien als 'typisch punk' in Ackers ademloze teksten aan te merken valt, is de gelijkschakeling van hoop en optimisme aan onnozelheid. Elk vooruitzicht op verbetering is voor haar een nutteloze poging de zaken mooier voor te stellen dan ze zijn. De wereld is een kloptek om in verzeild te raken, en als je denkt dat het anders zou kunnen dan heb je niet goed om je heen gekeken. *"Expect nothing"*, zong de zanger van een van mijn favoriete bands me toentertijd toe. Ook Acker heeft niet veel vertrouwen in de weldadigheid van een 'verantwoorde' opvoeding of in de autoriteit van emanciperende verlichtingsidealen: *"These most important men in the world decide it's their duty to tear the mother away from her child. They want to keep the child so they can train the child to suck their cocks. That's what's known as education."* (94). Acker geeft te verstaan dat mensen die dergelijke 'feiten' niet willen accepteren zich in hun naïviteit belachelijk maken.

Ter vergelijking even terug naar de hippiegeneratie: waar de generatie van '60 'de verbeelding aan de macht' wilde hebben, streefden jongeren een goede 10 jaar later naar elke afwezigheid van ideologie. De media bestempelden punk simpelweg als 'doemdenken', alsof punk daarmee afdoende begrepen zou zijn. Ik denk dat een belangrijk punt gemist werd: het gebrek aan ideologie bij de punkers kwam niet voort uit een soort onvermogen tot het formuleren van idealen, maar was een keuze voor de afwezigheid van ideologie; een keuze die voortkwam uit de overtuiging dat ideologische braakligging de enige 'realistische' houding is. Die keuze was vanzelfsprekend geïnformeerd door de gebeurte-

nissen -de illusies- van de jaren 60. Als mijn vermoeden klopt dat de generatie van 60 de belangrijke opinion-leaders van vandaag geleverd heeft, dan hebben die 'zestigers' nogal ongevoelig gereageerd; zij hebben een stereotypering van punkers gangbaar gemaakt die een polemiek met hun oude idealen uit de weg gaat.

Hoe het ook zij, voor een punker is de grote vraag wat je moet doen als je de wereld ziet als een oord waar de massieve machtsbelangen van een handjevol mannen regeren. Een vreedzame of minder vreedzame revolutie beginnen? Het tij proberen te keren? Je eigen plek opeisen? Nee. Dat zijn bij voorbaat al hopeloze ondernemingen die alleen tot een pak slaag kunnen leiden. Het slimste dat je kunt doen is proberen het je niet aan te trekken. Zoals een kennis van Kathy Acker -James White- zong: *"I don't wanna be happy. I like to live in a lie."* Voor een punker is de sleutel tot een beter leven niet te vinden in het (beproefde) veranderen van de buitenwereld; van belang is de techniek van je eigen waarneming. Het draait erom je blik te veranderen totdat wat je ziet je niet meer stoort. Acker zegt iets dergelijks, kaal en terloops: *"I used to complain that the world isn't fair. Now I don't think the world isn't fair. I don't think."* (185); ophouden met denken is voor haar kennelijk de meest effectieve manier om het in dit leven uit te houden. Deze methode eist duidelijk haar prijs: het plezier dat ontstaat met inzicht raakt hiermee buiten bereik. Deze prijs is Acker niet te hoog. Volledig consequent stelt ze: *"My idea of happiness is numbness."* (182).

Gevoelloosheid als ideaal. Ophouden met denken, ophouden met voelen. Niets meer merken. Is dit misschien de essentie van punk? Zijn punkers de fakirs van het westen? Even lijkt alles begrijpelijk. Spijkers, scheermesjes, veiligheids-spelden... Ja natuurlijk! Het kunnen verdragen van die scherpe voorwerpen is een training in gevoelloosheid, een manier om te voorkomen dat de wereld onverwachte klappen uitdeelt. Zodra pijn tot de dagelijkse routine behoort verliest het haar macht als sanctie en is er niets meer dat de onverschillige blik op de wereld verhindert.

Helemaal gaat dat echter niet op. Die jongen die zijn pink besneed om te laten zien welke

sporten hij al had beklommen van de ladder der gevoelloosheid, die jongen loopt nu wel rond met een rare pink. De overdosis pijn die de punkers zichzelf toedienen heeft opdringerige gevolgen; het is niet zo eenvoudig je aan de wereld te onttrekken. Trouwens, voordat je het punt hebt bereikt waarop je niets meer wil merken, moet je al heel wat te verstouwen hebben gekregen.

Dan zit het toch anders. Misschien willen punkers niet voorkomen dat de wereld hen onverwachts bezeert, maar juist demonstreren wat de wereld met je doet zodra je je beschermende filter weghaalt. Daartoe wordt het bombardement van indrukken niet op halve sterkte gezet, zoals 'verstandige' ontvangers zouden doen. Punkers stellen er zich in volle hevigheid aan bloot. Om uit te drukken wat dat met je doet vermink je jezelf op meer tastbare manieren. Het wordt een protest er gehavend en 'lelijk' bij te lopen. Je uiterlijk spiegelt de wereld. Het is de meest eerlijke, meest 'realistische' toestand. Kortom: de 'ongevoelige' opstelling van punkers wordt voor mij begrijpelijk zodra ik zie dat een sensitieve blik op de wereld er de oorzaak van is. Voor de voorafgaande generatie moet het een schok zijn dat jongeren een vorm van verzet kiezen die erin bestaat de wereld heel dichtbij, tot in hun huid, te laten komen.

Voorlopig hou ik het er op dat het verzet van punkers schuilt in een soort verkozen weerloosheid; door je als boksbal van de wereld op te stellen kun je pas goed demonstreren in welke wereld je je bevindt. Mensen die hiervoor kiezen hebben allang gebroken met de (liberale) idee van de maatschappij als het podium voor individuele creativiteit en autonomie. Daarmee wil ik niet zeggen dat punkers niet creatief of autonoom waren; in eigen kring werd er genoeg ontwikkeld en opgezet. Punkers hebben er echter nooit op gerekend dat de maatschappij hen zou inviteren tot een bijdrage aan 'de brede dialoog'.

SPLEETJES

Ik kondigde aan dat ik uit dit alles een soort lering wilde trekken voor jonge feministen, laten we zeggen: voor de generatie van de negentiger jaren. Dat maakt het interessant om nader te bekijken hoe het vrouwen binnen de punk is vergaan. Welnu, zij bezetten een prominente plek; de punk trok veel vrouwen aan en die vrouwen waren gezichtsbepalend. Zo zijn daar *The Slits*. Geweldig vind ik dat, je eigen vrouwenband beginnen, jezelf 'de spleetjes' noemen en ondertussen heel oorspronkelijke muziek maken. Geen sprake van romantiek bij 'the Slits', gewoon het beestje dat het meest opvallend aan je schijnt te zijn bij haar naam noemen; dan heb je dat gehad en kun je aan het werk. Want als vrouw die

illustraties van
Kathy Acker

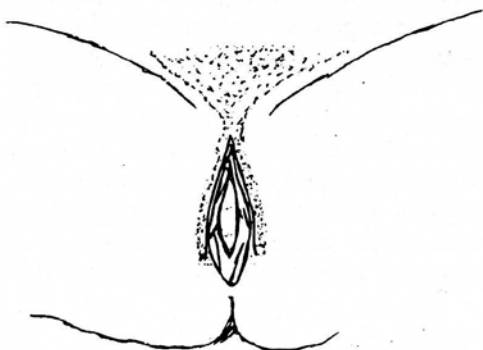
We are dreaming of sex.

of thieves, murderers,
firebrands.

of huge thighs opening
to us like this night.

geen doekjes windt om de werkelijke toestand waarin je je bevindt, moet je het wel hebben over seks. Voor de wereld ben je immers seks, je sexy of afwerende gedrag doet daar niet zo veel aan toe of af.

Een punk-vrouw zal laten zien wat een dergelijke voorstelling van zaken met haar doet. Voor Kathy Acker gaat dit in ieder geval op. In haar werk wordt heel wat afgeneukt, op de rechttoe-rechtaan-manier die gemakkelijk beschreven kan worden zonder dat het woord 'tederheid' eraan te pas hoeft te komen. Haar illustraties benadrukken nog eens dat ze het over seks en neuken heeft. De vrouwen worden soms vastgebonden, soms verkracht; Ackers beschrijving van een verkrachting verschilt overigens niet veel van de beschrijving van zo maar een neukpartij.

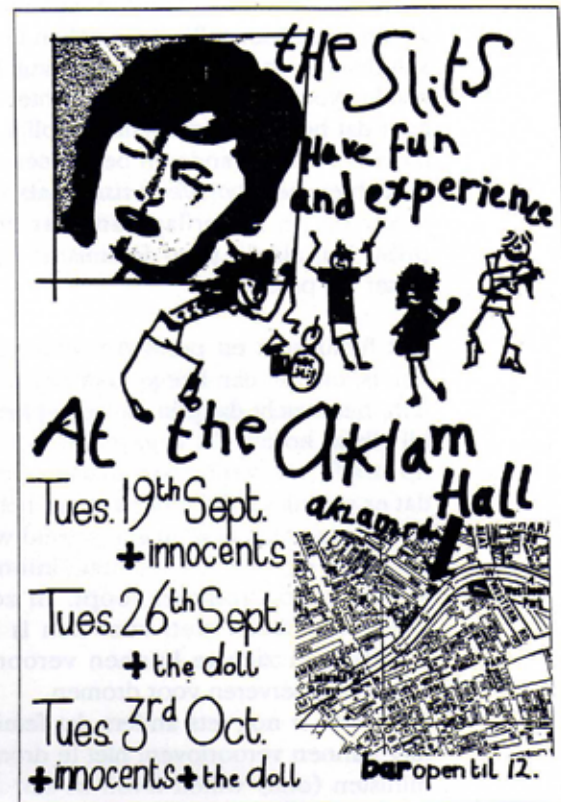
Vrouwen zijn in het werk van Kathy Acker vaak expliciet op seks uit. Toch zijn ze niet seksueel bevrijd. Acker merkt op: *"Once upon a time there was a materialistic society, one of the results of this materialism was a 'sexual revolution'. Since the materialistic society had succeeded in seperating sex from every possible feeling, all you girls can now go spread your legs as much as you want 'cause it's sooo easy to fuck it's sooo easy to be a robot it's sooo easy not to feel'."* (99).

Hoe kan het nu dat deze niet bepaald genotvolle seks toch voortdurend door het hoofd van haar personages spookt? Waarom is heldin Janey voortdurend op zoek naar iemand 'die haar kan neuken'? Voor mij is dit alleen te begrijpen als ik er van uitga dat Acker een wereld beschrijft waarin seks voor vrouwen de enige mogelijkheid is om opgemerkt te worden; om er te zijn. Zodra vrouwen zich willen manifesteren, moeten ze een man zoeken die 'haar kan neuken'. Zo gaat dat als je een spleetje 'bent'. Hoe onplezierig ook, deze voorstelling van zaken vloeit voort uit bovengenoemde drijfveer van punk: laat je gelden door je af te laten stompen, laat in jou de verwoestende patronen van de wereld hun werk doen. Het resultaat zal een spiegel van (en voor) de wereld zijn.

De wereld van Janey zit nu eenmaal niet vriendelijk in elkaar. Om haar daar nog eens van te doordringen krijgt ze door een 'minnaar' een ontluisterende hiërarchie in het gezicht gesmeten. De 'pikorde' is als volgt (130-31):

- Rich men*
- Poor men*
- Mothers*
- Beautiful women*
- Whores*
- Poor female and neo-female slut-cum*
- Janey*

Hoe Janey op deze 'feiten' reageert wordt ons niet verteld; die reactie is voor het verhaal ken-

nelijk niet belangrijk. Ze zal het wel ter kennisgeving aannemen. Als de zaken er werkelijk voorstaan zoals haar 'minnaar' zegt, dan zou haar protest of verzet niets uithalen. Janey's enige mogelijkheid tot waardigheid ligt dan besloten in een schouderophalen. Een dergelijke visie is voor een feminist, zachtjes uitgedrukt, ongerieflijk. Probleem is dat Janey's minnaar opvattingen heeft die op wel meer plekken in de wereld gangbaar zijn, ook al stelt hij het wel heel extreem. Voor mij - en ik denk voor elke feminist - is het echter ondenkbaar dat je hier je schouders over ophaalt, dat je je neerlegt bij zo'n hiërarchie of bij een beeld van jezelf dat 'het spleetje' het enige belangrijke aan je vindt. Hoe hier nu op te reageren?

*strooibiljet
van de Slits*

DE NEGENTIGER JAREN

In ieder geval niet door te doen alsof het probleem niet bestaat. Je geslacht maakt dat bepaalde ervaringen voor de hand gaan liggen. Ervaringen met gewelddadige seks bijvoorbeeld, waarbij een vrouwenlichaam alleen maar materiaal is voor een handelend persoon. Acker maakt duidelijk dat de seksuele verhouding de typische verhouding tussen mannen en vrouwen is; zijzelf beschrijft niet eens een andere. Relaties tussen vrouwen bestaan in Ackers grimmige wereld al helemaal niet, naar ik aanneem simpelweg omdat haar vrouwen elkaar oninteressant en onbelangrijk vinden; 'Elke vrouw is zoals ik, dat wil zeggen: te verwaarlozen.'

Punk-vrouwen en feministen delen het besef dat alleen *déze* voorstelling van zaken bepaalde verschijnselen in de eigen omgeving begrijpelijk maakt. Voor feministen is het echter onvoorstelbaar dat het bij die constatering blijft. Als je daar niets aan wilt veranderen ben je een cynicus. Of misschien een *post-feminist*, zoals de uitgever Acker op de achterflap van haar boeken aanprijst. Nu, als dit post-feminisme is, mag deze beker mij passeren.

Wat feministen en punk-vrouwen gemeen hebben is, om het een beetje dramatisch uit te drukken, het inzicht dat pijn en 'een spleetje' hebben bij elkaar horen. Dit gegeven is niet te negeren, op straffe van verlies van inzicht. Geen wonder dat er weinig affiniteit bestaat met het geloof van de zonnige 'zestigers' in een wereld waar de verhoudingen warm en egalitair kunnen zijn en waar seks op rolletjes loopt. In zo'n wereld leven feministen niet: voor hen is agressie te dichtbij om zich te kunnen veroorloven hun hoofd te reserveren voor dromen.

Maar er is nog iets anders dat feministen zich niet kunnen veroorloven: niet te dromen. Als feministen (ooit) willen leven in een andere wereld dan Janey -en natuurlijk willen ze dat- dan kunnen ze niet van de omgang met pijn hun enige project maken. Hierin verschillen ze van

punkers en delen ze misschien toch iets met de 'zestigers'. Want al is de wereld niet zo 'maakbaar' als het de zestigers toescheen, een strikte scheiding tussen 'ik' en 'de wereld' kan en moet een feminist ook niet volhouden. Wil je de liefdevolle blik op een andere vrouw mogelijk maken (om maar iets belangrijks te noemen waar Janey niet aan toe kwam), dan moet je er van uitgaan dat de ideeën van feministen mede een wereld scheppen waarin zo'n blik bestaat. Zo'n wereld moet letterlijk waargemaakt worden.

De wereld verandert niet onmiddellijk of dramatisch doordat er feministen in rondlopen. Bovendien zijn feministen, evenmin als punkers, niet verschoond gebleven van de verminkingen van die wereld; de rol van nieuwe heiligen is daarom niet voor hen weggelegd. Toch is er maar één manier om een nieuwe generatie vrouwen tot stand te brengen: door te dromen van en te reflecteren over zo'n nieuwe generatie. ■

met dank aan Tanny en Erik

Literatuur:

Kathy Acker, *Blood and Guts in High-School plus two*. London: Picador, 1984 (origineel 1978).

De illustraties van Kathy Acker zijn overgenomen uit dit boek.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Cinecenter, Desmet · Amsterdam · 't Hoogt,
Utrecht · Venster, Rotterdam · Scala, Nijmegen

naar de autobiografie
van JANET FRAME

AN ANGEL AT MY TABLE

EEN TRILOGIE een film van
JANE CAMPION

Vele malen bekroond o.a. met
de grote juryprijs Filmfestival Venetië 1990

LESBISCH CULTUREEL EN UNIVERSEEL TIJDSCHRIFT

LUST
&
GRATIE

Thema: **Het schrijvende ik**

Met bijdragen van: **Xandra Schutte en Désirée Schyns, Astrid Roëmer, Rosemarie Buikema, Ulrike Weinhold, Ineke van Mourik, Paula Jordão en Annie Wright.**

Eva van Sonderen: Notities van een nieuwe immigrante. Brieven uit Jeruzalem.

Myriam Everard: Sporen van Saar de Swart, beeldhouwster (1861-1951)

Gedichten van **Mayra Verheijen** en **Daan Stringer**

Lente 1991

Een abonnement voor vier nummers kost per jaargang f 44,-, BF 800. Los nummer f 12,50 (porto f 2,50).
Betaling op Postbank 3786410 t.n.v. de Stichting Lust & Gratie, Postbus 18199, 1001 ZB Amsterdam.
Verkrijgbaar in de vrouwenboekhandel en de beter gesorteerde boekhandel.